

Het legendarische verhaal van de
enige vrouwelijke paus ooit

INTERNATIONALE BESTSELLER

PAUS ΙΟΗΑΝΝΑ

DONNA CROSS

HISTORISCHE ROMAN

Ook verschenen van bij Xander Uitgevers
De erfgename van paus Johanna (2021)

Donna Cross

Paus Johanna

Uitgegeven door Xander Uitgevers
www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: Pope Joan
Vertaling: Peter de Rijk
Eerder verschenen bij Karakter Uitgevers B.V.
Copyright © 2020 Xander Uitgevers BV, Haarlem
Omslagontwerp: Studio Marlies Visser/ belettering: Select Interface
Omslagbeeld: Larry Rostant
Auteursfoto: Isolde Ohlbaum, Munich
Zetwerk: ZetSpiegel, Best

Copyright © 1996 Donna Woolfolk Cross
Copyright © 2021 voor de Nederlandse taal:
Xander Uitgevers BV, Haarlem

Vierde druk 2021

ISBN 978 94 0161 429 0 | NUR 302

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren.
Mocht u desondanks menen rechten te kunnen uitoefenen, dan kunt
u contact opnemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag
openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet
of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Paus Johanna is een historische roman. Afgezien van de algemeen bekende historische figuren, gebeurtenissen en locaties die in het verhaal voorkomen, zijn alle namen, personages, plaatsen en gebeurtenissen aan de verbeelding van de auteur ontsproten of fictief gebruikt. Elke overeenkomst met actuele gebeurtenissen, plaatsen of levende personen is volstrekt toevallig.

Voor mijn vader

Meer woorden zijn overbodig

Proloog

Het was de achtentwintigste dag van Wintarmanoth in het jaar des Heren 814, de strengste winter sinds mensenheugenis.

Hrotrud, de dorpsvroedvrouw van Ingelheim, zwoegde door de sneeuw naar het grubenhaus van de kanunnik. Toen er een windvlaag door de bomen joeg, zocht ze met haar ijzige vingers de warmte van haar lichaam, tussen de gaten van haar dunne wollen kleren. Het bospad was bedolven onder een dikke laag sneeuw, waarin ze bijna tot haar knieën wegzakte. Haar wenkbrauwen en wimpers waren met sneeuw bedekt; steeds moest ze haar gezicht afvegen om nog iets te kunnen zien. Haar handen en voeten deden pijn van de kou, ondanks alle linnen lappen die ze eromheen gewikkeld had.

Voor haar op het pad zag ze een vage zwarte vlek. Het was een dode kraai. Zelfs die onverschrokken aaseters stierven deze winter van de honger, omdat ze het vlees niet met hun snabels van het bevroren karkas konden trekken. Hrotrud versnelde huiverend haar pas.

Gudrun, de vrouw van de kanunnik, had een maand eerder dan verwacht weeën gekregen. *Een mooie tijd voor het kind om ter wereld te komen*, dacht Hrotrud somber. *Vijf kinderen heb ik alleen al de afgelopen maand verlost, en geen van hen heeft het langer dan een week volgehouden.*

Hrotrud werd verblind door een voortjagende wolk sneeuw en kon het slecht gemarkeerde pad een moment lang niet meer zien. Opeens werd ze paniekerig. Diverse dorpingen waren zo al om het leven gekomen, terwijl ze vlak bij hun huis in de rondte liepen. Ze dwong zichzelf stil te staan, terwijl de sneeuw om haar heen dwarrelde en haar in een wit landschap zonder contouren hulde. Toen de wind een beetje

ging liggen, kon ze nog net zien waar het pad liep. Weer begon ze te lopen. Ze voelde geen pijn meer in haar handen en voeten, omdat die inmiddels geheel gevoelloos waren. Ze wist wat dat kon betekenen, maar ze kon zich niet permitteren daarbij stil te blijven staan; het was belangrijk kalm te blijven.

Ik moet aan iets anders dan aan de kou denken.

Ze dacht aan het huis waarin ze opgegroeid was, een *casa* op een welvarend landgoed van circa zes hectare. Het was er warm en knus, met stevige houten muren, veel gezelliger dan de huizen van de buren, die gemaakt waren van simpele houten planken, besmeerd met leem. In de open haard in het midden had een groot vuur gebrand, waarvan de rook naar een opening in het dak opkringelde. Hrotruds vader had een duur vest van otterhuiden over zijn fijne linnen *bliaud* gedragen, en haar moeder had zijden linten in haar lange zwarte haar gebonden. Hrotrud zelf had twee tunieken met wijde mouwen gedragen en een warme mantel van de fijnste wol. Ze herinnerde zich hoe zacht en glad de dure stof op haar huid had gevoeld.

Aan dat alles was heel plotseling een eind gekomen. Door twee kurkdroge zomers en een ijzige vorstperiode was de oogst verwoest. Overall leden de mensen gebrek; in Thuringia gingen zelfs geruchten over kannibalisme. Door de familiebezittingen met beleid te verkopen had Hrotruds vader hen een tijdje voor de honger kunnen behoeden. Hrotrud had gehuild toen ze de wollen mantel van haar hadden afgenomen. Ze had het gevoel gehad dat er niets vreselijkers kon gebeuren. Ze was nog maar acht jaar oud en begreep niet hoe gruwelijk de wereld was.

Ze baande zich een weg door een volgende grote hoop driftsneeuw, terwijl ze zich steeds lichter in haar hoofd begon te voelen. Het was al verscheidene dagen geleden dat ze iets had gegeten. *Nu ja, als alles goed gaat, zal ik me vanavond te goed kunnen doen. Als de kanunnik een goede bui heeft, kan ik misschien zelfs wat spek mee naar huis nemen.* Dat idee gaf haar nieuwe energie.

Hrotrud bereikte de open plek. Ze kon de vage omtrek van het grubenhaus vlak voor haar zien. De sneeuw was hier dieper, achter de rijen bomen, maar ze ploegde met haar sterke dijen en armen verder, in de zekerheid dat ze nu bijna in veiligheid was.

Toen ze bij de deur aankwam, klopte ze eenmaal en ging direct naar binnen; het was veel te koud om je druk te maken over goede manieren. Met haar ogen knipperend bleef ze in het duister staan. Het enige

raam van het grubenhaus was voor de winter dichtgetimmerd; alleen het haardvuur en een paar walmende talgkaarsen die verspreid in de kamer stonden zorgden voor licht. Even later begonnen haar ogen zich aan te passen en zag ze twee jongetjes dicht naast elkaar bij het haardvuur zitten.

‘Is het kind er al?’ vroeg Hrotrud.

‘Nog niet,’ antwoordde de oudste jongen.

Hrotrud prevelde een kort dankgebed voor St.-Cosmas, de patroonheilige van de vroedvrouwen. Ze was zo al meer dan eens haar betaling misgelopen en zonder een *denar* weggestuurd voor de moeite die ze had gedaan om langs te komen. Bij het haardvuur wikkelde ze de bevroren lappen van haar handen en voeten en slaakte een kreet van ontzetting toen ze zag dat ze helemaal blauw waren geworden. *Heilige Moeder, laten ze niet door de vorst afgenomen worden.* Er zou niet veel werk zijn in het dorp voor een verminkte vroedvrouw. De schoenmaker Elias was op die manier zijn broodwinning kwijtgeraakt. Nadat hij op de weg terug uit Mainz door een storm was overvallen, waren zijn vingertoppen zwart geworden en binnen een week afgevallen. Nu zat hij uitgemergeld en in lompen gehuld bij de kerkdeuren en leefde als bedelaar van de aalmoezen van anderen.

Terwijl ze grimmig haar hoofd schudde, wreef ze over haar gevoelloze vingers en tenen, er steeds in knijpend, terwijl de twee jongens zwijgend toekeken. Hun aanwezigheid stelde haar gerust. *Het wordt een gemakkelijke bevalling,* hield ze zichzelf voor, terwijl ze probeerde niet meer aan de arme Elias te denken. *Ik heb Gudrun tenslotte ook zonder problemen van deze twee laten bevallen.* De oudste jongen moest nu bijna zes winters oud zijn; het was een stevige knul met een alerte, intelligente blik. Zijn jongere broer van drie, een kind met ronde wangetjes, zat heen en weer wiegend stuurs op zijn duim te zuigen. Ze hadden allebei donker haar, net als hun vader; geen van beiden had het opmerkelijke witgouden haar van hun Saksische moeder geërfd.

Hrotrud herinnerde zich hoe de mannen van het dorp naar Gudruns haar hadden gestaard toen de kanunnik haar van een van zijn missietochten naar Saksen had meegebracht. Het had heel wat opschudding veroorzaakt dat de kanunnik met een vrouw was gekomen. Sommigen zeiden dat dat tegen de wet was en dat de keizer een edict had uitgevaardigd dat mannen van de Kerk verbood om een vrouw te nemen. Maar anderen zeiden dat dat niet kon, omdat het duidelijk was dat een man zonder vrouw aan allerlei verleidingen en zonden

blootstond. Kijk maar naar de monniken van Stablo, zeiden ze, die de Kerk met hun ontucht en dronken jolijt te schande maken. En het was zeker waar dat de kanunnik een bescheiden, hardwerkende man was.

Het was warm in de kamer. In de grote haard lag een hoge stapel dikke berken- en eikenstammen; dikke rookwolken stegen op naar het gat in het rieten dak. Het was een knus huisje. De muren bestonden uit robuuste houten planken en de spleten daartussen waren met een dikke laag stro en klei bedekt om de kou buiten te houden. Het raam was met stevige eiken planken dichtgetimmerd, een extra beschermingsmaatregel tegen de *nordostroni*, de ijzige noordoostenwind die 's winters blies. Het huis was zo groot dat het in drie afzonderlijke segmenten was verdeeld: een deel dat als slaapkamer voor de kanunnik en zijn vrouw diende, een deel voor de dieren die daar bij slecht weer schuilden – Hrotrud hoorde de dieren zacht schuifelen en met hun hoeven schrapen – en dan deze centrale ruimte, waar het gezin werkte en at en de kinderen sliepen. Behalve de bisschop, wiens huis van steen was, had niemand in Ingelheim een mooier huis.

Hrotruds ledematen begonnen te tintelen en te kloppen, nu het gevoel erin terugkwam. Ze bekeek haar vingers; die waren ruw en droog, maar de blauwe tint was verdwenen en ze kregen weer een gezonde roze kleur. Terwijl ze een zucht van verlichting slaakte, besloot ze als dank een offer aan St.-Cosmas te brengen. Een paar minuten lang bleef Hrotrud bij het vuur staan om van de warmte ervan te genieten; nadat ze de jongens toegeknikt had en een bemoedigend klopje had gegeven, liep ze snel naar het afgescheiden gedeelte waar de vrouw met de weeën lag te wachten.

Gudrun lag op een bed van turf, bedekt met vers stro. De kanunnik, een donkerharige man met forse, borstelige wenkbrauwen, die hem een eeuwig strenge blik gaven, zat een eindje bij haar vandaan. Hij knikte naar Hrotrud, waarna hij zijn aandacht weer op het grote, in hout gebonden boek op zijn schoot richtte. Hrotrud had het boek al bij eerdere bezoeken aan het huis gezien, maar nog steeds vervulde de aanblik ervan haar met ontzag. Het was een exemplaar van de Heilige Schrift, en het was het enige boek dat ze ooit had gezien. Evenals de andere dorpelingen kon Hrotrud lezen noch schrijven. Maar ze wist wel dat het een kostbaar boek was, dat in gouden *solidi* meer waard was dan het dorp in een jaar verdiende. De kanunnik had het uit zijn vaderland Engeland meegenomen, waar boeken niet zo zeldzaam waren als in Frankenland.

Hrotrud zag direct dat Gudrun er slecht aan toe was. Haar ademhaling was oppervlakkig, haar pols gevaarlijk snel en haar hele lichaam was pafferig en gezwollen. De vroedvrouw herkende de symptomen. Ze mocht geen tijd meer verspillen. Uit haar zak haalde ze een voorraadge duivenmest die ze in de herfst zorgvuldig verzameld had. Ze liep naar de haard terug en gooide de mest in de vlammen. Tevreden keek ze toe hoe de donkere rook begon op te stijgen en de lucht van kwade geesten zuiverde.

Ze moest de pijn verzachten, zodat Gudrun zich zou ontspannen en het kind ter wereld kon brengen. Daarvoor wilde ze bilzekruid gebruiken. Ze pakte een bundel van de gele, paars dooraderde bloemetjes, legde die in een aardewerken vijzel en maalde ze vakkundig tot poeder, haar neus ophalend voor de scherpe geur die daarbij vrijkwam. Ze strooide het poeder in een kop sterke rode wijn en bracht die naar Gudrun zodat zij die kon opdrinken.

‘Wat ben je van plan haar te geven?’ vroeg de kanunnik opeens.

Hrotrud schrok; ze was bijna vergeten dat hij er ook was. ‘Ze is verzwakt door de weeën. Dit zal de pijn verzachten en de bevalling bespoedigen.’

De kanunnik keek fronsend. Hij pakte het bilzekruid uit Hrotruds handen, liep de kamer door en wierp het in het vuur, waar het kort bleef sissen en toen verbrandde. ‘Vrouw, dat is blasfemie.’

Hrotrud was verbijsterd. Het had haar wekenlange, moeizame zoektochten gekost om die kleine hoeveelheid van het kostbare medicijn te verzamelen. Ze draaide zich naar de kanunnik en wilde uiting geven aan haar woede, maar ze hield zich in toen ze de ontoegeeflijke blik in zijn ogen zag.

‘Er staat geschreven’ – hij bonkte nadrukkelijk op het boek – “Met smart zult gij kinderen baren.” Zo’n medicijn is het werk van de duivel!’

Hrotrud was diep gekrenkt. Er was niets onchristelijks aan haar medicijn. Prevelde ze niet telkens negen onzeveraders als ze een van de planten uit de aarde trok? De kanunnik klaagde zelf beslist nooit als ze hem bilzekruid gaf om de pijn te verzachten als hij weer eens kiespijn had. Maar ze wilde geen ruzie met hem maken. Hij was een invloedrijk man. Als hij ook maar iets over ‘goddeloze’ praktijken zou zeggen, betekende dat Hrotruds einde.

Gudrun begon te kreunen in een nieuwe barenswee. Heel goed, dacht Hrotrud. Als de kanunnik haar niet toestond het bilzekruid te gebruiken, moest ze een andere manier kiezen. Ze liep naar haar plunje-

zak en haalde er een lange lap uit, die op de Ware Lengte van Christus afgeknipt was. Met voortvarende bewegingen bond ze die strak rond Gudruns middel. Gudrun kreunde toen Hrotrud haar omdraaide. Ze had pijn als ze bewoog, maar dat was onvermijdelijk. Hrotrud haalde een pakketje uit haar zak dat ter bescherming zorgvuldig in zijden stof was gewikkeld. Daarin zat een van haar schatten, het sprongbeen van een konijn dat met Kerstmis gedood was. Ze had het de vorige winter van een van de deelnemers aan een keizerlijke jachtpartij afgesmeekt. Met de grootst mogelijke voorzichtigheid schaaftte Hrotrud er drie dunne laagjes af en legde die in Gudruns mond.

‘Je moet er langzaam op kauwen,’ droeg ze Gudrun op, die zwakjes knikte. Hrotrud ging zitten en wachtte af. Vanuit haar ooghoeken keek ze naar de kanunnik, die met gefronst voorhoofd geconcentreerd zijn boek zat te lezen; op zeker moment raakten zijn wenkbrauwen elkaar zelfs bijna boven zijn neusbrug.

Gudrun begon weer te kreunen en gepijnigd te kronkelen, maar de kanunnik keek niet op. *Hij is een koele kikker*, dacht Hrotrud. *Toch moet er enig vuur in hem branden, anders had hij haar niet tot vrouw genomen.*

Hoe lang was het geleden dat de kanunnik deze Saksische vrouw mee naar huis had genomen? Tien winters geleden toch, of was het elf? Naar Frankische normen was Gudrun niet heel jong geweest, misschien zesentwintig of zevenentwintig jaar, maar ze was heel mooi, met het lange witgouden haar en de blauwe ogen van de *aliengenaë*. Ze had bij het bloedbad van Verden haar hele familie verloren. Duizenden Saksen waren die dag gestorven, omdat ze de waarheid van Onze Heer Jezus Christus niet wilden aannemen. *Dwaze barbaren*, dacht Hrotrud. *Mij zou dat niet gebeurd zijn.* Ze zou alles gezworen hebben wat ze van haar vroegen en zou dat zelfs nu nog gedaan hebben als de barbaren weer in Frankenland tekeer zouden gaan. Ze had op elke onbekende, verschrikkelijke god gezworen die ze maar wilden. Dat veranderde niets. Wie kon weten wat er in iemands hart omging? Een wijze vrouw ging stilletjes haar eigen gang.

Het vuur vonkte en flakkerde, het brandde zachtjes. Hrotrud liep naar de stapel hout in de hoek, pakte twee flinke berkenstammen en legde die op het vuur. Ze keek toe hoe die sissend in het vuur zakten, terwijl de vlammen eromheen oplaaiden. Daarna draaide ze zich om naar Gudrun.

Het was een halfuur geleden sinds Gudrun het schaafsel van de ko-

nijnenbotjes had ingenomen, maar er was nog niets veranderd in haar toestand. Zelfs dat sterke medicijn had geen effect gehad. De weeën bleven onregelmatig en zonder resultaat, en Gudrun werd steeds zwakker.

Hrotrud zuchtte vermoeid. Het was duidelijk dat ze haar toevlucht moest nemen tot zwaardere middelen.

De kanunnik zorgde voor problemen toen Hrotrud hem vertelde dat ze hulp nodig had bij de bevalling.

‘Laat de dorpsvrouwen maar komen,’ sprak hij op gebiedende toon.

‘Maar heer, dat is onmogelijk. Wie moet die dan halen?’ Hrotrud stak haar handpalmen veelbetekenend in de lucht. ‘Ik kan het niet doen, want uw vrouw heeft me hier nodig. Uw oudste zoon kan ook niet gaan, want hoewel hij een veelbelovende jongen lijkt, kan hij in dit weer gemakkelijk verdwalen. Ik ben zelf bijna verdwaald.’

De kanunnik keek haar vanonder zijn donkere wenkbrauwen aan. ‘Heel goed,’ zei hij. ‘Ik ga wel.’ Terwijl hij uit zijn stoel opstond, schudde Hrotrud ongeduldig haar hoofd.

‘Dat heeft weinig zin. Tegen de tijd dat u terug zou zijn, zou het al te laat zijn. Ik heb uw hulp hier nodig, en snel ook, als u het leven van uw vrouw en kind wilt behouden.’

‘Mijn hulp? Ben je gek geworden, vroedvrouw? Dat’ – hij maakte een afwerend gebaar naar het bed – ‘zijn vrouwenzaken, en nog onrein ook. Ik wil er niets mee te maken hebben.’

‘Dan zal uw vrouw sterven.’

‘Dat is in Gods handen, niet de mijne.’

Hrotrud haalde haar schouders op. ‘Het is mij om het even. Maar u zult merken dat het niet gemakkelijk is twee kinderen zonder moeder op te voeden.’

De kanunnik keek Hrotrud indringend aan. ‘Waarom zou ik u geloven? Ze heeft al eerder zonder problemen kinderen gekregen. Ik heb haar met mijn gebeden gesterkt. U kunt niet weten dat ze zal sterven.’

Dat was te veel. Hij mocht dan kanunnik zijn, Hrotrud kon niet toestaan dat haar capaciteiten als vroedvrouw in twijfel werden getrokken. ‘U bent het die niets weet,’ zei ze bits. ‘U hebt niet eens naar haar gekeken. U moet nu naar haar kijken en me dan vertellen dat ze niet stervende is.’

De kanunnik liep naar het bed en keek naar zijn vrouw. Haar vochtige haar zat aan haar huid gekleefd, die bleekgeel was geworden. Haar

holle ogen, die diep in de kassen lagen, waren donker omrand; afgezien van haar onregelmatige ademhaling leek ze wel dood.

‘En?’ drong Hrotrud aan.

De kanunnik draaide zich opeens om en keek haar aan. ‘Lieve God, vrouw! Waarom heb je die vrouwen niet meegenomen?’

‘Zoals u zelf al zei, heeft uw vrouw eerder zonder problemen kinderen gebaard. Er was geen reden om ditmaal wel problemen te verwachten. En bovendien, wie zou er in zulk weer gekomen zijn?’

De kanunnik beende naar de haard en begon driftig te ijsberen. Na enige tijd bleef hij staan. ‘Wat wil je dat ik doe?’

Hrotrud lachte breeduit. ‘U hoeft niet veel te doen, meneer, niet veel.’ Ze leidde hem terug naar het bed. ‘Helpt u eerst om haar rechtop te zetten.’

Terwijl ze aan weerszijden van Gudrun stonden, pakten ze haar onder haar armen en tilden haar op. Haar lichaam was zwaar, maar getweeën lukte het hun haar rechtop te laten staan, waarna ze tegen haar echtgenoot aan zwaaide. De kanunnik was sterker dan Hrotrud had gedacht. Dat was mooi, want ze had al zijn kracht nodig voor wat er nu kwam.

‘We moeten het kind in de juiste positie dwingen. Als ik het zeg, moet u haar zo hoog mogelijk optillen. En dan moet u hard schudden.’

De kanunnik knikte, met vertrokken mondhoeken. Gudrun hing als een loden last slap tussen hen in, met haar hoofd op haar borst.

‘Tillen!’ riep Hrotrud. Ze tilden Gudrun bij haar armen op en begonnen haar op en neer te schudden. Gudrun probeerde zich gillend te bevrijden. De pijn en de angst gaven haar verrassend veel kracht; het kostte de twee moeite haar in bedwang te houden. *Had hij me haar dat bilzkruid maar laten toedienen*, dacht Hrotrud. *Dan zou ze nu weer een beetje bij zinnen zijn.*

Ze legden haar snel neer, maar ze bleef tegenstribbelen en gillen. Hrotrud gaf nogmaals opdracht haar op te pakken, en weer schudden ze Gudrun door elkaar en legden haar op bed, waar ze half bewusteloos in haar eigen barbaarse taal bleef liggen mompelen. *Goed*, dacht Hrotrud. *Als ik snel te werk ga, is het allemaal voorbij voordat ze weer bij haar positieven is.*

Hrotrud stak haar hand in het geboortekanaal en zocht naar de opening van de baarmoeder. Die was hard en gezwollen door de langdurige, vruchteloze weëen. Met de nagel van haar rechterwijsvinger, die ze speciaal voor dit doel lang hield, krabde Hrotrud aan het weerbar-

stige weefsel. Gudrun begon te kreunen en werd helemaal slap. Warm bloed stroomde over Hrotruds hand, langs haar armen en op het bed. Uiteindelijk voelde ze hoe de opening meegaf. Met een triomfantelijke kreet stak Hrotrud haar hand naar binnen, pakte het hoofd van de baby en duwde dat voorzichtig omlaag.

‘Houd haar bij haar schouders vast en trek de andere kant op,’ droeg ze de kanunnik op, wiens gezicht lijkwit was geworden. Niettemin gehoorzaamde hij; Hrotrud voelde de druk toenemen toen de kanunnik begon te trekken. Na een paar minuten begon de baby door het geboortekanaal te bewegen. Ze bleef voortdurend trekken, erop lettend dat ze het zachte gebeente van het hoofdje en de nek van het kind niet beschadigde. Uiteindelijk verscheen de kruin van het babyhoofdje, bedekt met fijn, nat haar. Hrotrud trok het hoofdje voorzichtig tevoorschijn, draaide het lichaam zodat de rechterschouder en vervolgens de linkerschouder naar buiten konden komen. Na een laatste, stevige ruk gleed het natte lichaampje in Hrotruds wachtende armen.

‘Een meisje,’ verklaarde Hrotrud. ‘En nog sterk ook, zo te zien,’ voegde ze eraan toe, terwijl ze goedkeurend naar de gezonde rode kleur van de zuigeling keek en naar de schelle kreetjes luisterde.

Ze draaide zich naar de kanunnik toe, die haar afkeurend aankeek.

‘Een meisje,’ zei hij. ‘Het was dus allemaal voor niets.’

‘Zeg dat niet, meneer.’ Hrotrud was opeens bang dat de teleurstelling van de kanunnik betekende dat zij minder te eten zou hebben. ‘Het is een sterk, gezond kind. Moge God geven dat ze in haar leven uw naam eer zal aandoen.’

De kanunnik schudde zijn hoofd. ‘Ze is een straf van God. Een straf voor mijn zonden, en de hare.’ Hij gebaarde naar Gudrun, die roerloos op het bed lag. ‘Zal ze het redden?’

‘Ja.’ Hrotrud hoopte dat ze overtuigend klonk. Ze moest zien te voorkomen dat de kanunnik dacht dat hij dubbel teleurgesteld zou worden. Ze hoopte nog altijd die avond vlees te kunnen eten. En er bestond tenslotte een redelijke kans dat Gudrun zou blijven leven. Zeker, het was een heftige bevalling geweest. Na zo’n beproeving kregen veel vrouwen koorts en kwijnden ze weg. Maar Gudrun was sterk: Hrotrud zou haar wond behandelen met een zalf van bijvoet, in vossenvet gemengd. ‘Ja, als God het wil, zal ze blijven leven,’ herhaalde ze op besliste toon. Ze vond het niet noodzakelijk eraan toe te voegen dat ze waarschijnlijk geen kinderen meer kon krijgen.

‘Er is nog iets,’ zei de kanunnik. Hij liep naar het bed en keek naar

Gudrun. Zachtjes raakte hij haar witgouden haar aan, dat nu donkerder was door het zweet. Een moment lang dacht Hrotrud dat hij Gudrun ging kussen. Opeens veranderde zijn gelaatsuitdrukking; hij kreeg een strenge, zelfs bozige blik.

‘Per mulierem culpa successit,’ zei hij. ‘De zonde is door een vrouw gekomen.’ Hij liet de haarlok vallen en zette een stap naar achteren.

Hrotrud schudde haar hoofd. Ongetwijfeld iets uit het Heilige Boek. De kanunnik was een vreemde vent, zeker, maar dat waren haar zaken niet, godzijdank. Snel verwijderde ze de laatste resten bloed en vruchtwater van Gudrun, zodat ze nog bij daglicht naar huis kon.

Gudrun opende haar ogen en zag de kanunnik over haar heen gebogen staan. Ze wilde glimlachen, maar haar lippen verstrakten toen ze de uitdrukking in zijn ogen zag.

‘En, man?’ zei ze weifelend.

‘Een meisje,’ zei de kanunnik koeltjes, zonder te proberen zijn ongenoegen te verbergen.

Gudrun knikte begrijpend en draaide haar gezicht naar de muur. De kanunnik draaide zich om en wilde weggaan, maar bleef even staan om naar het kind te kijken, dat al veilig in haar strozak lag.

‘Johanna. Haar naam zal Johanna zijn,’ zei hij, waarna hij de kamer uit beende.

I

De donder klonk heel dichtbij, en het kind werd wakker. Ze bewoog in het bed, op zoek naar de behaaglijk warme lichamen van haar oudere broers. Opeens wist ze het weer. Haar broers waren weg.

Het regende gestaag, een flinke lentebui die de nachtlucht met de zoetzure geur van pasgeploegde aarde vulde. De regen kletterde op het dak van het grubenhaus van de kanunnik, maar door het dicht geweven dak bleef de kamer droog, op een paar plekken in de hoeken na, waar het water plassen vormde en traag in dikke druppels op de aarden vloer viel.

De wind zwol aan en een eik naast het huis begon in een ongelijk ritme tegen de muren van het huis te tikken. De takken van de boom wierpen schaduwen in de kamer. Het kind keek gebiologeerd naar de donkere, monsterlijke vingers die aan de randen van het bed heen en weer bewogen. Ze probeerden haar te grijpen, waarop zij terugdeinsde.

Mama, dacht ze. Ze opende haar mond om te roepen, maar hield zich in. Als ze geluid maakte, zou de dreigende hand toeslaan. Ze lag daar als verstijfd, niet in staat zich te bewegen. Opeens stak ze resoluut haar kleine kin omhoog. Het moest gebeuren en dus zou ze het doen. Met uiterst trage bewegingen, zonder haar ogen van de vijand af te wenden, stapte ze uit bed. Ze voelde de koele aarden vloer onder haar voeten, wat haar direct meer vertrouwen gaf. Terwijl ze nauwelijks durfde te ademen, liep ze achteruit naar de wand waarachter haar moeder lag te slapen. Een bliksemflits; de vingers bewogen en werden langer, haar volgend. Ze wist een schreeuw te onderdrukken, haar keel verstrakte door de inspanning. Ze dwong zichzelf voetje voor voetje te bewegen en niet opeens te gaan rennen.

Ze was er bijna. Opeens klonk er een krakende donderslag recht boven haar. Op hetzelfde moment raakte iets haar van achteren aan. Ze slaakte een gil, draaide zich om en rende om de wand heen, struikelend over de stoel waar ze achterwaarts tegenop gelopen was.

In dit deel van het huis was het donker en stil, op de ritmische ademhaling van haar moeder na. Uit het geluid kon het kind afleiden dat ze in diepe slaap was. Ze was niet wakker geworden door het lawaai. Ze liep snel naar het bed, tilde de wollen deken op en gleed eronder. Haar moeder lag op haar zij, met haar lippen iets van elkaar; haar warme adem streefde de wang van het kind. Ze drukte zich dicht tegen haar moeder aan en voelde haar zachte lichaam door haar dunne linnen hemd.

Gudrun geeuwde en nam een andere houding aan; ze was gewekt door de bewegingen. Ze opende haar ogen en keek het kind slaperig aan. Ze was nu klaarwakker, stak haar armen uit en legde die om haar dochter heen.

‘Johanna,’ vermaande ze haar zachtjes, met haar lippen tegen het zachte haar van het kind, ‘meisje toch, je moet gaan slapen.’

Haastig sprekend met een hoge, verschrikte stem, vertelde Johanna haar moeder over de monsterlijke hand.

Gudrun luisterde, terwijl ze haar dochter streefde en geruststellende woordjes mompelde. Zachtjes liet ze haar vingers over het gezicht van het kind glijden, dat in het duister half zichtbaar was. Ze was niet knap, bedacht Gudrun spijtig. Ze leek te veel op hem, met zijn dikke Engelse nek en brede kaak. Haar kleine lichaam was gedrongen en zwaargebouwd, en niet lang en slank zoals bij Gudruns volk. Maar de ogen van het kind waren goed; ze waren groot en expressief en hadden een mooie, groene tint met donkergrijze ringen in het midden. Gudrun tilde een streng van Johanna’s babyhaar op en terwijl ze die streefde, genoot ze van de witgouden glans, die zelfs in de duisternis zichtbaar was. *Mijn haar*. Niet het ruige zwarte haar van haar man of zijn wrede, donkere volk. *Mijn kind*. Ze wikkelde de streng rond haar wijsvinger en glimlachte. *Deze is tenminste van mij*.

Gerustgesteld door de aandacht van haar moeder kon Johanna zich ontspannen. Speels imiterend begon ze aan Gudruns lange vlecht te trekken en maakt die los, totdat haar haar breeduit rond haar hoofd lag. Johanna zag vol bewondering hoe het over de donkere wollen deken uitgespreid lag, als dikke room. Ze had nog nooit gezien dat haar moeder haar haren los had. Op aandrang van de kanunnik droeg Gudrun

het altijd netjes in een vlecht, verborgen onder een ruwe linnen kap. Het haar van een vrouw, zei haar man, was het net waarin Satan de ziel van een man vangt. En Gudruns haar was buitengewoon mooi. Het was lang en zacht, met een zuivere witgouden kleur, zonder een spoor-tje grijs, hoewel ze nu een oude vrouw van zesendertig winters was.

‘Waarom zijn Matteüs en Johannes weg?’ vroeg Johanna opeens. Haar moeder had haar dit al diverse malen uitgelegd, maar Johanna wilde het toch horen.

‘Dat weet je wel. Je vader heeft hen op zijn missiereis meegenomen.’

‘Waarom mocht ik niet mee?’

Gudrun zuchtte geduldig. Wat had dat kind toch altijd een hoop vragen.

‘Matteüs en Johannes zijn jongens; op een dag zullen ze priester zijn, net als je vader. Jij bent een meisje, en daarom heb je niets met dergelijke zaken te maken.’ Toen ze zag dat Johanna daarmee niet tevreden was, voegde ze eraan toe: ‘Daar komt bij dat je veel te jong bent.’

Johanna was gepikeerd. ‘Ik was vier in Wintarmanoth!’

Gudruns ogen begonnen geamuseerd te glinsteren, terwijl ze naar het mollige babygezicht keek. ‘O ja, ik was vergeten dat je nu een grote meid bent, nietwaar? Vier jaar al! Dat klinkt al erg volwassen.’

Terwijl Johanna stil bleef liggen, streelde haar moeder haar haar. Opeens vroeg ze: ‘Wat zijn heidenen?’ Haar vader en broers hadden voor hun vertrek vaak over heidenen gesproken. Johanna begreep niet wat heidenen waren, hoewel ze snapte dat het iets heel slechts was.

Gudrun verstijfde. Dat woord bezat magische krachten. Het had op de lippen gelegen van de binnenvallende soldaten toen ze haar huis plunderden en haar familie en vrienden vermoordden. De donkere, wrede soldaten van de Frankische keizer Karolus. ‘Magnus,’ noemden de mensen hem, nu hij dood was, ‘Karolus Magnus’. Karel de Grote. Zouden ze hem ook zo noemen, vroeg Gudrun zich af, als ze hadden gezien hoe zijn leger Saksische baby’s uit de armen van hun moeders trok en die in het rond slingerde voordat ze met hun hoofden tegen de bloedrode stenen werden geslagen? Gudrun haalde haar hand uit Johanna’s haar en rolde op haar rug.

‘Dat moet je je vader vragen,’ zei ze. Johanna begreep niet wat ze verkeerd had gedaan, maar ze hoorde de merkwaardige kilte in de stem van haar moeder en wist dat ze naar haar eigen bed werd teruggestuurd als ze niet een manier bedacht om de schade te herstellen. Snel zei ze: ‘Vertel me nog eens over de goden van vroeger.’

‘Dat kan ik niet. Je vader vindt het niet goed als ik zulke verhalen vertel.’ Het klonk half als een bewering, half als een vraag. Johanna wist wat ze moest doen. Ze legde haar beide handen plechtig op haar hart en zegde de eed op, precies zoals haar moeder het haar geleerd had, waarbij ze eeuwige geheimhouding beloofde, in de heilige naam van Thor de Donderaar.

Gudrun lachte en trok Johanna weer dicht tegen zich aan. ‘Heel goed, lieve meid. Ik zal je het verhaal vertellen, omdat je zo goed weet hoe je iets moet vragen.’

Haar stem klonk weer warm, melancholiek en melodius toen ze begon te vertellen over Wodan, Thor, Freya en de andere goden die haar Saksische jeugd hadden bevolkt, voordat de legers van Karolus te vuur en te zwaard het woord van Christus hadden gebracht. Ze sprak zangerig over Asgard, de schitterende woonplaats van de goden, vol gouden en zilveren paleizen, die alleen te bereiken waren door Bifrost over te steken, de mysterieuze regenboogbrug. Deze brug werd bewaakt door Heimdall de cipier, die nooit sliep en wiens gehoor zo scherp was dat hij zelfs het gras kon horen groeien. In Walhalla, het mooiste paleis van allemaal, woonde Wodan, de vader-God, op wiens schouders de twee raven Hugin – Gedachte – en Munin – Geheugen – zaten. Terwijl de andere goden feestvierden, dacht Wodan na over wat Gedachte en Geheugen hem vertelden.

Johanna knikte blij. Dit was haar favoriete deel van het verhaal. ‘Vertel me over de Bron der Wijsheid,’ smeekte ze.

‘Hoewel hij al heel wijs was,’ legde haar moeder uit, ‘was Wodan altijd op zoek naar nog grotere wijsheid. Op een dag ging hij naar de Bron der Wijsheid, bewaakt door Mimir de Wijze, en vroeg om een slok. “Wat betaal je ervoor?” vroeg Mimir. Wodan antwoordde dat Mimir kon vragen wat hij wilde. “Wijsheid is slechts met smart te koop,” antwoordde Mimir. “Als je van dit water drinkt, moet je ervoor betalen met een van je ogen.”’

Met fonkelende ogen van opwinding riep Johanna uit: ‘En dat deed Wodan, hè mama? Hij deed dat!’

Haar moeder knikte. ‘Hoewel het een moeilijke keuze was, stemde Wodan erin toe zijn oog te verliezen. Hij dronk het water. Later gaf hij de wijsheid die hij vergaard had aan de mensheid door.’

Johanna keek met opengesperde, ernstige ogen naar haar moeder op. ‘Zou jij dat hebben gedaan, mama, alleen om wijs te zijn, om alles te weten?’

‘Alleen goden maken zulke keuzen,’ antwoordde ze. Toen ze zag hoe haar dochter haar nog altijd vragend aankeek, bekende Gudrun: ‘Nee. Ik zou te bang geweest zijn.’

‘Ik ook,’ zei Johanna ernstig. ‘Maar ik zou het wél willen. Ik zou willen weten wat de bron me kon vertellen.’

Gudrun glimlachte naar het meisje, dat een en al aandacht was. ‘Misschien zou je het niet leuk vinden wat je daar zou leren. Er is een gezegde dat bij ons de ronde doet: “Het hart van een wijs man is zelden vrolijk.”

Johanna knikte, hoewel ze het niet helemaal begreep. ‘Vertel me nu over de boom,’ zei ze, zich weer tegen haar moeder aan vleiend.

Gudrun begon Irminsul te beschrijven, de wonderbaarlijke boom van het universum. Die had in het heiligste Saksische woud gestaan, bij de bron van de rivier de Lippe. Haar volk had hem aanbeden, tot dat hij door de legers van Karolus was omgehakt.

‘Die boom was heel mooi,’ zei haar moeder, ‘en zo hoog dat niemand de kruin kon zien. Die...’

Ze zweeg. Omdat ze plotseling beseftte dat er nog iemand was, keek Johanna op. Haar vader stond in de deuropening.

Haar moeder ging recht op in bed zitten. ‘Man toch,’ zei ze, ‘ik had gedacht dat je op zijn vroegst over twee weken zou terugkomen.’

De kanunnik reageerde niet. Hij pakte een waskaars van de tafel bij de deur en liep naar het haardvuur, waar hij de kaars in de gloeiende kooltjes hield tot die vlam vatte.

Gudrun zei nerveus: ‘Het kind was bang geworden door de donder. Ik wilde haar met een onschuldig verhaal geruststellen.’

‘Onschuldig!’ De stem van de kanunnik trilde, terwijl hij probeerde zijn woede in bedwang te houden. ‘Noem jij een dergelijke blasfemie onschuldig?’ Hij liep in twee grote passen naar het bed, zette de kaars neer en trok de deken van moeder en dochter weg. Johanna lag met haar armen om haar moeder, half verborgen onder een gordijn van witgouden haar.

Een moment lang bleef de kanunnik verbijsterd staan, ongelovig naar Gudruns losgemaakte haar kijkend. Toen werd hij overmand door woede. ‘Hoe durf je! En dat terwijl ik het uitdrukkelijk verboden heb!’ Hij pakte Gudrun beet en begon haar van het bed te trekken. ‘Heidense heks!’

Johanna hield zich krampachtig aan haar moeder vast. Het gezicht van de kanunnik werd grimmiger. ‘Kind, verdwij!’ bulderde hij. Jo-

hanna aarzelde, verscheurd tussen de angst en het verlangen haar moeder te beschermen.

Gudrun duwde haar met kracht van zich af. 'Ja, ga weg. Snel, wegwezen.'

Johanna liet los, liet zich op de grond zakken en rende weg. Bij de deur draaide ze zich om en zag hoe haar vader haar moeder bruusk bij haar haren greep, haar hoofd achterover trok en haar op haar knieën dwong. Johanna rende naar de kamer terug, maar ze bleef dodelijk verschrikt staan toen ze zag dat haar vader zijn lange jachtmes met het benen heft uit zijn vastgesnoerde gordel trok.

'*Forsachistu diabolae?*' vroeg hij Gudrun in het Saksisch, met een stem die bijna fluisterend klonk. Toen ze niet antwoordde, zette hij de punt van zijn mes tegen haar keel. 'Zeg de woorden,' gromde hij dreigend. 'Zeg ze!'

'*Ec forsacho allum diaboles,*' antwoordde Gudrun in tranen, terwijl haar ogen vuur spuwden, '*wuercum and wuordum, thunaer ende woden ende saxnotes ende allum...*'

Verstijfd van schrik zag Johanna hoe haar vader een forse lok van het haar van haar moeder optilde en het mes erdoorheen joeg. Er klonk een scheurend geluid toen de zilveren strengen loskwamen; een lange, witgouden band dwarrelde op de grond.

Terwijl ze haar hand voor haar mond sloeg om haar gesnik te smoren, draaide Johanna zich om en rende weg.

In de duisternis botste ze tegen een gedaante op die haar probeerde te grijpen. Ze slaakte een angstige kreet en werd vastgegrepen. De monsterhand! Daar had ze helemaal niet meer aan gedacht! Tegenstribbelend sloeg ze er met haar vuistjes op los, uit alle macht weerstand biedend, maar de ander was zo groot dat die haar stevig kon vasthouden.

'Johanna! Johanna, rustig maar. Ik ben het!'

Die woorden wisten haar angst te beteugelen. Het was haar tienjarige broer Matteüs, die samen met haar vader was teruggekeerd.

'We zijn terug. Johanna, niet zo tegenstribbelen! Rustig maar. Ik ben het.' Johanna stak haar hand omhoog, voelde het gladde oppervlak van het borstkruis dat Matteüs altijd droeg en liet zich opgelucht tegen hem aan zakken.

Samen bleven ze in het donker naar het zachte geschraap van het mes zitten luisteren dat door het haar van hun moeder sneed. Eenmaal hoorden ze hun moeder een kreet van pijn slaken. Matteüs vloekte

luid. Als antwoord klonk gesnik uit het bed waar Johanna's zevenjarige broer Johannes zich onder de dekens verstopt hield.

Uiteindelijk hielden de schrapende geluiden op. Na een korte pauze begon de kanunnik een gebed te prevelen. Johanna voelde hoe Matteüs zich ontspande. Ze sloeg haar armen om zijn nek en begon te huilen. Terwijl hij haar vasthield, wiegde hij haar zachtjes heen en weer.

Na een tijdje keek ze naar hem op. 'Vader noemde mama een heiden.'
'Ja.'

'Dat is ze toch niet?' zei Johanna aarzelend. 'Nee toch?'

'Ze was het wel.' Toen hij zag hoe ze vol ongeloof verschrikt opkeek, voegde hij eraan toe: 'Lang geleden. Nu niet meer. Maar de verhalen die ze jou vertelde, waren heidense verhalen.'

Johanna stopte met huilen; dit was interessante informatie.

'Je kent het eerste van de Tien Geboden toch?'

Johanna knikte en declameerde gehoorzaam: 'Gij zult geen afgoden vereren, maar mij alleen aanbidden.'

'Ja. Dat betekent dat de goden waarover mama jou vertelde, vals waren; het is zondig om over hen te spreken.'

'Is dat de reden dat vader...'

'Ja,' onderbrak Matteüs haar. 'Mama moest gestraft worden voor haar eigen zielenheil. Ze was ongehoorzaam tegen haar echtgenoot, en ook dat is tegen de wet van God.'

'Waarom?'

'Omdat dat zo in het Heilige Boek staat.' Hij begon voor te dragen: 'Want de man staat boven de vrouw; daarom dienen de vrouwen zich in alles aan hun man te onderwerpen.'

'Waarom?'

'Waarom?' Matteüs was van zijn stuk gebracht. Niemand had hem dat ooit eerder gevraagd. 'Nou, ik denk omdat... omdat vrouwen van nature de mindere van mannen zijn. Mannen zijn groter, sterker en slimmer.'

'Maar...' Johanna begon met een antwoord, maar Matteüs onderbrak haar.

'Genoeg vragen, zusje. Je hoort allang in bed te liggen. Kom mee.' Hij droeg haar naar het bed en legde haar naast Johannes, die al sliep.

Matteüs was aardig voor haar geweest; daarom sloot Johanna op haar beurt haar ogen en nestelde ze zich onder de dekens om te doen alsof ze sliep.

Maar ze maakte zich veel te grote zorgen om te kunnen slapen. In

het duister lag ze naar de slapende Johannes te staren, wiens mond een beetje openhing.

Hij kan niet uit het psalmboek voordragen en is toch al zeven. Johanna was pas vier, maar zij kende de eerste tien psalmen al uit haar hoofd.

Johannes was niet slim, maar hij was wel een jongen. Maar hoe kon Matteüs ernaast zitten? Hij wist alles; hij zou priester worden, net als hun vader.

Ze kon niet slapen en lag steeds weer aan het probleem te denken.

Tegen de ochtend viel ze in een onrustige slaap, vol dromen over grote oorlogen tussen jaloerse en boze goden. De engel Gabriël zelf kwam uit de hemel met een brandend zwaard om tegen Thor en Freya te vechten. Het was een verschrikkelijke, harde strijd, maar uiteindelijk werden de valse goden verdreven en stond Gabriël triomfantelijk voor de poorten van het paradijs. Zijn zwaard was verdwenen; in zijn hand glinsterde een kort mes met benen heft.